

пов'язаним з технічною і професійною освітою з особливим акцентом на її потенціал в рамках освіти протягом усього життя і бути спрямованою на її поліпшення та актуалізації відповідно до соціально-економічних змін. Ці дослідження доцільно проводити на національному та інституційному рівнях, а також за ініціативою окремих осіб" [5, с. 11].

Особливості проектів в профтехосвіті України

Підкреслимо, що в автономному режимі, у закритому педагогічному й виробничому середовищі модернізації професійної освіти і навчання – це неможлива й не реальна справа. Тут вкрай необхідні міжнародна співпраця, педагогічний діалог, виявлення спільного і розбіжностей у системах професійної освіти і навчання різних держав та України.

Загальновідомою є істина про неможливість і недоцільність механічного перенесення цієї чи іншої моделі освіти, що народилася, пройшла становлення і розвитку в іншій країні, або ж конкретних методик зарубіжних науковців і практиків на освітянську ниву України, як і інших держав. До вітчизняних ідей, відповідно – концепцій, моделей, методик, навчальних закладів нового типу необхідно йти власним шляхом, з послідовним, науково обґрунтованим урахуванням національних традицій, конкретних умов і можливостей, а також світових тенденцій, що відповідають потребам розв'язання глобальних проблем людства.

Доцільним та перспективним може бути шлях виявлення прогресивних ідей того чи іншого зарубіжного досвіду, їх філософський, порівняльно-педагогічний аналіз, з'ясування концептуальних засад становлення і розвитку конкретних освітньо-виховних і моделей, їх зіставлення з вітчизняними підходами, концепціями і моделями та виявлення на цій основі можливих напрямів впровадження цих ідей в іншій державі, в тому числі і в Україні, за умови науково-методичного забезпечення з урахуванням сукупності чинників (соціально-культурних, економічних, соціологічних, психологічних, кадрових, матеріально-технічних) та спрямованості державної політики в цій галузі.

Підкреслимо, що досягненню цієї мети сприяють порівняльні педагогічні і психологічні дослідження, спрямовані на всебічне об'єктивне вивчення та осмислення світового освітнього процесу, виявлення світових тенденцій, прогресивних ідей у концепціях і моделях розвитку освіти в різних країнах та прогнозування розвитку освіти в окремій державі, в певному регіоні чи в цілому світі.

Міжнародні проекти, з проблем професійної освіти і навчання, що реалізуються в нашій державі протягом останніх п'яти років, стали помітним позитивним явищем. Цьому сприяє послідовна співпраця Європейського Фонду освіти (ЄФО) та Міністерства освіти і науки України. У 2001 році була започаткована добра справа – підготовка спецвипуску журналу "Професійно-технічна освіта", присвяченого аналізу стану реалізації проекту "Реформування ПТО в Україні". Трьома мовами (українською, англійською та російською) було опубліковано 18 статей міжнародних експертів та працівників навчальних закладів профтехосвіти – учасників проекту. Тисячний тираж цього видання розійшовся, як говориться, в одну мить і вже сьогодні став бібліографічною рідкістю. З його змістом ознайомилися і члени секції "Професійно-технічна освіта" під час Другого Всеукраїнського з'їзду працівників освіти (у жовтні 2001 р.), учасники ряду міжнародних семінарів та конференцій з проблем профтехосвіти.

Відділення педагогіки і психології профтехосвіти АПН України,

Департамент профтехосвіти МОН України та редакційна колегія журналу "Професійно-технічна освіта" підтримали пропозицію Українського аналітичного центру професійної освіти "Національна обсерваторія" щодо підготовки ще одного спецвипуску. Адже за ці роки накопичено цінний досвід вивчення зарубіжних ідей і методик підготовки конкурентоспроможних фахівців для аграрного сектору, автомобільних перевезень та сфери туризму. На нашу думку, має практичне значення і досвід впровадження підприємницьких підходів у професійному навчання (проект "Підприємництво в освіті і навчанні"). У процесі реалізації цих проєктів виникла потреба осмислення нових підходів до підготовки педагога професійної школи. Адже без педагогічного персоналу нової генерації неможливо здійснити модернізацію професійно-технічної освіти.

У чому ж, на нашу думку, цінність широкопланової діяльності, що здійснюється Європейським Фондом освіти, Міністерством освіти і науки, Українським аналітичним центром професійної освіти "Національна обсерваторія"? Тезисно висловимо наші міркування з цього питання.

По-перше, спрямованість міжнародних проєктів на підтримку і розвиток інноваційної діяльності, на послідовну практичну роботу з впровадження позитивних ідей зарубіжного досвіду професійної освіти і навчання у ПТНЗ різного профілю та різних регіонів України.

По-друге, забезпечення наукових підходів у реалізації проєктів; врахування результатів педагогічних і психологічних досліджень з професійної освіти і навчання; науково-аналітична діяльність, результати якої використовуються на різних етапах реалізації проєктів; відстежування й аналіз проміжних результатів навчально-виховного процесу в тих закладах, де здійснюється експериментальна робота згідно з програмами проєктів.

По-третє, випереджувальний підхід у роботі з педагогами ПТНЗ – учасниками проєктів: організація їхнього навчання, створення умов для практичного ознайомлення з досвідом зарубіжних професійних навчальних закладів (наприклад, Німеччини, Італії, Данії, Російської Федерації та ін.); можливість педагогічного діалогу вітчизняних і зарубіжних учасників проєктів.

По-четверте, дидактичне забезпечення впровадження інноваційних підходів і методик професійної освіти і навчання; підготовка учасниками проєктів навчально-методичних посібників і рекомендацій для експериментальної перевірки, внесення уточнень і доповнень на різних етапах реалізації цих проєктів.

По-п'яте, широка гласність з усіх напрямів організаційної координації, експериментальної та іншої роботи на всіх етапах реалізації проєктів. Це забезпечується проведенням науково-практичних конференцій, методичних семінарів, творчих майстерень, робочих зустрічей, а також виступами учасників проєктів у засобах масової інформації, зокрема в науково-методичних журналах ("Професійно-технічна освіта", "Педагогіка і психологія професійної освіти"), а також у регіональних виданнях.

Такий підхід сприяє тому, що до інноваційних ідей у професійній освіті і навчанні стають причетними не тільки учасники цих міжнародних проєктів, а й багатьох інших педагогічних працівників ПТНЗ.

Вважаємо за доцільне особливо підкреслити не формальне, не байдуже ставлення Європейського Фонду освіти, зокрема заступника директора ЄФО pana Ульріха Хілленкампа, менеджера проєкту Сорена Поулсена, а також міжнародних експертів до організації цієї роботи, прагнення

надати конкретну допомогу не тільки в столиці України, але й у регіонах (на Вінничині, Закарпатті, Львівщині, в м. Одесі). Добрих слів заслуговує участь представників ЄФО у підготовці проекту Національної доктрини розвитку освіти, Концепції розвитку професійної (професійно-технічної) освіти, а також у міжнародних та всеукраїнських конференціях, зокрема у третій міжнародній науково-практичній конференції "Теоретичні і методичні засади розвитку професійно-педагогічної освіти у контексті європейської інтеграції", що відбулася в травні 2003 року.

Український аналітичний центр "Національна обсерваторія" – особливий чинник

Безумовно, тут слід враховувати сукупність чинників. Частково про них згадувалося вище. Та є ще один чинник, який відіграє особливу роль. Мова йде про активну діяльність Українського аналітичного центру професійної освіти "Національна обсерваторія". З 1998 р. його очолює людина не випадкова, а саме така, котра до глибини душі й серця любить цю систему, вболіває за перспективи її розвитку, відчуває й бачить інноваційні ідеї, шукає шляхи їх впровадження в практику. Це – Ольга Щербак, канд. пед. наук, доц., член-кореспондент АПН України.

За останні роки значно розширилися функції центру, зокрема:

- організаційно-координаційна;
- дослідницька (організація аналітичних досліджень);
- прогностична (розробка перспективних рекомендацій на основі здійснених досліджень);
- інформаційно-пропагандистська та інші функції.

Напевно, не буде перебільшенням зробити висновок, що у цьому Центрі панує інноваційна атмосфера, дух творчості, вболівання за розпочаті проекти, зацікавлена допомога навчальним закладам.

Позитивною особливістю є те, що надається допомога не тільки учасникам міжнародних проектів. Сприяння інноваційній діяльності багатьох інших професійних навчальних закладів різних типів і форм власності у різних регіонах України – ключове цілеспрямоване у роботі Українського аналітичного центру професійної освіти "Національна обсерваторія". Заслуговує позитивної оцінки створення банку даних з проблем модернізації професійної освіти в різних державах світу, зокрема в країнах Центральної і Східної Європи. З'явилися реальні можливості для ознайомлення і педагогічних працівників, і керівників органів державної влади та управління і науковців зі світовим досвідом у цій галузі.

Останніми роками на засіданнях Відділення педагогіки і психології професійної освіти Академії педагогічних наук України двічі обговорювалося питання про науково-методичне забезпечення реалізації міжнародних проектів у системі профтехосвіти. Після уважного аналізу цей досвід підтримано й схвалено. Визначено перспективні напрями впровадження позитивних ідей міжнародного досвіду модернізації професійної освіти і навчання.

Перспективи досліджень

До речі, ці висновки і пропозиції враховано під час розробки основних напрямів досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні, зокрема з порівняльної професійної педагогіки і психології. Президія АПН України та Загальні академічні збори схвалили ці напрями й рекомендували використовувати їх у плануванні науково-дослідної роботи в установах АПН України, а також у вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації (2).

Визначено 32 перспективних напрямів: Назвемо лише деякі з них:

- Неперервна освіта;
- Інформатизація освіти;
- Навчальне середовище;
- Якість освіти;
- Управління розвитком освіти;
- Економічна освіта;
- Методологічні і теоретичні проблеми професійної освіти;
- Соціалізація особистості в системі професійної освіти;
- Теорія і практика професійного навчання;
- Професійне навчання на виробництві;
- Професійне навчання незаангажованого населення. (2)

Посилення уваги до порівняльно-педагогічних досліджень з проблем професійної освіти – характерна особливість діяльності Інституту педагогіки і психології професійної освіти АПН України, який очолює академік Іван Зязюн. В його структурі створено відділ порівняльної професійної педагогіки і психології. Під керівництвом доктора пед. наук, проф. Людмили Пуховської тут здійснюються дослідження, спрямовані на виявлення особливостей зарубіжних систем професійної освіти і навчання, позитивних ідей зарубіжного досвіду, обґрунтування можливих шляхів їх творчого використання у вітчизняних професійних навчальних закладах різного типу.

Цінну інформацію викладено в аналітичному огляді, підготовленого за ініціативою Українського аналітичного центру професійної освіти "Національна обсерваторія" з питань розвитку в Україні досліджень з педагогіки і психології професійної освіти на рубежі століть (5). У системі профтехосвіти України працює багато талановитих педагогів, які підготовлені до проведення експериментальної роботи, творчого впровадження прогресивних ідей зарубіжного і вітчизняного досвіду. Їм потрібна фінансова підтримка для здійснення наукових пошуків, а також надання творчих відпусток, направлення на стажування, оплата наукових відраджень.

Участь педагога професійної школи у міжнародних проектах пробуджує його творчу думку, розширює горизонти бачення сучасних проблем професійної освіти і навчання, спонукає до інноваційної діяльності у своєму закладі. Отже, за таких умов виникає внутрішня органічна потреба в педагогічній творчості, з'являється той особливий "науковий мікроб", який "лікується" повсякденною педагогічною дією. Ї джерело – любов до конкретної дитини, до кожного учня, студента, слухача з усіма його проблемами, спільний пошук відповідей на них, визначення тих індивідуальних педагогічних рецептів, що пробуджують внутрішню силу, енергію, мотивацію до самореалізації, самонавчання, самовдосконалення майбутніх фахівців.

Створення такої творчої атмосфери спільного пошуку педагогів, учнів та соціальних партнерів потребує системної діяльності у всіх освітянських структурах, систематичної підтримки на загальнодержавному, регіональному рівнях та в кожному закладі, незалежно від його типу, профілю й рівня акредитації.

Стратегія

Останніми роками в Україні прийнято стратегічні документи, спрямовані на випереджальний, інноваційний розвиток освіти, створення

умов для розвитку самоствердження та самореалізації особистості протягом життя. Передусім це Національна доктрина розвитку освіти, що визначає систему концептуальних ідей та поглядів на стратегію й основні напрями розвитку освіти у першій чверті XXI століття [1, 137-154]. На її виконання Президентом України видано Укази, Кабінетом Міністрів прийнято низку постанов і розпоряджень, Міністерством освіти і науки та Академією педагогічних наук розроблено спільний план дій. Верховна Рада прийняла постанову “Про стан і перспективи розвитку професійно-технічної освіти в Україні”. У цьому документі вищого органу державної виконавчої влади звернуто увагу Кабінету Міністрів України на наявність серйозних недоліків щодо виконання Конституції України та законодавства про професійно-технічну освіту. Верховною Радою передбачено й обгрунтовано в цій постанові важливі рекомендації Президенту України, Кабінету Міністрів України, Міністерству економіки та з питань європейської інтеграції України, міністерствам фінансів, праці та соціальної політики, аграрної політики, освіти і науки, іншим центральним органам виконавчої влади, а також Академії педагогічних наук України. Прийняття такого важливого документа – це результат активної послідовної й наполегливої діяльності Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти.

Водночас зауважимо, що найрозумніші закони, постанови, концепції й положення можуть бути недовговічними й швидко “померти”, якщо до кожного державного службовця, роботодавця, керівника професійного навчального закладу, а також педагога, майстра, учня, студента й слухача не прийде усвідомлення філософії досягнення успіху у підготовці висококваліфікованого виробничого персоналу. Нерозуміння чи ігнорування цієї, здавалось би, досить простої істини, може стати серйозним гальмом у піднесенні економіки держави.

“Головне завдання людства на початку XXI століття, полягає в тому, щоб домогтися повної зайнятості й сталого економічного зростання в умовах глобальної економіки і соціальної інтеграції. Прийнята в МОП концепція достойної праці стосується якісних і кількісних аспектів зайнятості і закладає основу для розвитку нової політики і стратегії в галузі освіти і підготовки кадрів” [5, с.2]. Таким ключовим положенням починається документ Міжнародної організації праці “Про розвиток людських ресурсів і підготовку кадрів”, прийнятий Генеральною конференцією МОП на 88-ій сесії 2000-го року.

Осмилення цих стратегічних положень переконує у тому, що участь навчальних закладів системи профтехосвіти України у міжнародних проєктах, творче використання прогресивних ідей зарубіжного й вітчизняного досвіду, усвідомлення нової філософії професійної освіти і навчання, помножене на активну дію з модернізації цієї системи, – винятково важлива умова економічного піднесення Української держави.

Література:

1. II Всеукраїнський з'їзд працівників освіти. – 7-9 жовтня 2001 року. – К.: Міністерство освіти і науки України, 2001. – 229 с.
2. Основні напрями досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні. – К.: Академія педагогічних наук України. – 2002. – 47 с.
3. Образование: сокрытое сокровище. Доклад Международной комиссии по образованию для XXI века, представленный ЮНЕСКО. Изд-во ЮНЕСКО. – 274 с.

4. Профессиональное образование в XXI веке. Материалы Второго международного конгресса по техническому и профессиональному образованию. – Сеул, Республика Корея, 26-30 апреля 1999 г. – М.: ЦИСН, 2000. – 84 с.

5. Техническое и профессиональное образование и подготовка для двадцатого первого века: Рекомендации ЮНЕСКО и МОП. – Париж – Женева: Организация объединенных наций по вопросам образования, науки и культуры. Международная Организация труда. - 2001. – 38 с.

6. Ничкало Н.Г. Развитие в Украине исследований по проблемам педагогики и психологии профессионального образования на рубеже столетий. – К.: Науковий світ, 1981. – 67 с.

7. Щербак Л.В., Петрова Т.П., Щербак О.И. Исследование проблемы повышения квалификации работающего населения на рынке труда Украины /Под общ. ред. О.И.Щербак. – К.: Наук. світ, 2001. – 21 с.

В.П. Мовчан

НЕПЕРЕРВНА ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Інноваційні процеси, які відбуваються сьогодні в усіх сферах життя нашого суспільства, передбачають утвердження відповідного способу життя людини, усього суспільства в цілому.

Перехідний період у реформування економіки України залишив нам ще багато проблем. Серед них найактуальнішою є проблема становлення особистості людини. У перехідний період різко визначилися тенденції до зниження моральних устоїв молоді, її здібностей до виживання, культурного осередку і самореалізації себе як особистості. Це підносить сьогодні на досить високий рівень роль освіти і педагогічної науки, які орієнтують суспільство на відродженні витоків історії, духовності, культури, на постановку в центр уваги інтересів особистості – молодого громадянина України.

Світовий досвід підтверджує, що у країнах, які досягли значного технічного і суспільного прогресу, першою реформувалася освіта. В Україні сьогодні відбуваються суттєві процеси по оновленню змісту усіх форм освіти у відповідності з основними положеннями “Національної доктрини розвитку освіти”. Важливе значення відіграє ідея неперервної ступеневої освіти. На її реалізацію були спрямовані Укази Президента України “Про основні напрями реформування професійно-технічної освіти в Україні” “Про додаткові заходи щодо забезпечення розвитку освіти в Україні” Л.Д.Кучми, Постанова Кабміну “Про затвердження комплексних заходів щодо реформування ступеневої професійно-технічної освіти”, та рішення другого всеукраїнського з’їзду працівників освіти України. Постанова Кабміну передбачає інтенсивне навчання і здобуття вищої освіти певного професійного спрямування, починаючи з неповної середньої школи і закінчуючи повноцінною вищою освітою, коли учні свідомо і послідовно просуваються по шляху оволодіння знаннями і професійного становлення. І це цілком закономірно, адже сучасне суспільство, де основним засобом господарювання є ринкові умови, вимагає робітників високої кваліфікації, всебічно освічених, обізнаних з новітніми технологіями, економічними законами.

Формування установки на безперервність освіти – процес тривалий.